

V súvislosti s prekonávaním dôsledkov kultu osobnosti sa často hovorí o poslaní kritiky a sebakritiky ako dôležitého prostriedku pri riešení neantagonistických protirečení, s ktorými sa pri budovaní socialistickej spoločnosti stretávame. Pokus o nový teoretický pohľad na podstatu a poslanie kritiky prináša aj recenzovaná práca.* Je napísaná populárne, bez štylistickej ťažkopádnosti, preto môže dobre slúžiť ako pomôcka pri ideologickej a propagandistickej práci. Teoretická báza, z ktorej autor vychádza, nie je však na takej úrovni, aby mohla plne uspokojiť tých, ktorých zaujíma problematika kritiky z teoreticko-filozofického aspektu.

Prvá časť sa zaoberá významom marxistickej kritiky a jej úlohou v socialistickej spoločnosti. Druhá časť sa týka praktického dosahu kritiky a sebakritiky objektívnymi a subjektívnymi podmienkami jej vzniku. V tretej časti sa autor zaoberá demokratickým centralizmom ako významným prostriedkom pre praktické aplikovanie kritiky s prihliadnutím na deformácie za kultu osobnosti.

Kritika ako zvláštny spoločenský jav sa podľa autora môže uplatniť iba v socialistickej spoločnosti. Chápe ju ako formu iniciatívneho zásahu pracujúcich do života spoločnosti. Pritom zdôrazňuje, že jedine dôsledným uplatnením leninských zásad môže sa stať kritika aktívnym a progresívnym spoločenským faktorom vo vývine spoločnosti. Kritiku treba chápať predovšetkým z obsahového hľadiska. „Obsah a nie formu (podčiarkol I. P.) treba mať na zreteli najmä pri kádrovej práci, pri práci s ľuďmi“ (str. 18). Mnohí stranícki funkcionári sa dopúšťajú toho, že z určitých dôvodov ignorujú obsah kritiky, resp. narábajú s ním tak, ako to im vyhovuje. Autor vystríha pred deformáciou obsahovej stránky kritiky. Len obsahovo správna kritika je pravdivá, a nie je v rozpore s ideológiou najpokrokovejšej spoločenskej triedy.

V období prechodu k socializmu sa menia antagonistické protirečenia na neantagonistické, čo však neznamená, že tieto možno automaticky vylúčiť a čakať, že „zmiznú“. Jedným z prostriedkov ich riešenia, ako hovorí autor, je kritika a sebakritika. Možno však pochybovať o tom, či poslanie kritiky v socialistickej spoločnosti môžeme považovať za akýsi ekvivalent triedneho boja v kapitalistickej spoločnosti a na základe toho formulovať tézu, že kritika a sebakritika nahrádzajú formy triedneho boja. Veď ostatne kritika sa uplatňuje už aj v prvej fáze budovania socialistickej spoločnosti (v prechodnom období), keď ešte prebieha triedny boj.

Podobne nemožno súhlasiť s autorovým tvrdením, že kritika a sebakritika je *hybnou silou spoločenského vývinu*, hoci nemožno popierať jej pozitívny vplyv. Takýto názor pokladám za jednostranný (za jednostranné preceňovanie úlohy kritiky bol ostatne kritizovaný Ždanov). Kritiku a sebakritiku môžeme síce pokladať za jednu z hybných síl vývinu, nie však za jedinú a dominujúcu. Rovnako sa domnievam, že tieto kategórie nemožno ani v jednom prípade stavať na úroveň dialektického zákona. Autor vyslovuje svoj nesúhlas s niektorými názormi sovietskych teoretikov, napr. názorom V. P. Čertkova: „Považovať kritiku a sebakritiku za konkrétny dialektický zákon je nesprávne, lebo to protirečí poňatiu zákona vo filozofickom zmysle“ (str. 58).

Veľmi pozitívne treba oceniť autorovu aktuálnu požiadavku periodicky meniť funkcionárov podľa volebného systému a dosadzovať na miesta volených orgánov schopných a kvalifikovaných ľudí, ktorí dokážu vykonávať všetky povinnosti spojené s výkonom funkcie. „Túto zásadu treba rozšíriť aj na štátne orgány a spoločnosť.“

* Andrej Lokaj, *Kritika a sebakritika v našej spoločnosti*. Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1965, strán 131.

čenské organizácie“ (str. 72). Jedine tak sa dá zamedziť koncentrácii moci v rukách jednotlivca. Systém verejnej kontroly je dôležitým prostriedkom pre likvidáciu dedičstva kultu osobnosti. Jedine v jeho rám-

ci môže kritika nadobudnúť patričný spoločenský dosah, „odhalit príčiny, analyzovať situáciu, z ktorej sa chyba zrodila“.**

Ivan Poljak

SLOVENSKÁ SOCIOLOGIA V OFENZÍVE?

Sociologický ústav SAV ako pracovisko základného výskumu v sociológii má rozpracúvať predovšetkým teoretické, metodologické a metodické otázky a účinne tým prispievať k zvedčovitosti sociologických výskumných akcií. Možno konštatovať, že prvé pozitívne výsledky práce pracovníkov ústavu sú už tu a ďalšie možno očakávať v priebehu tohto roku.

Ako separáty vyšli a boli rýchlo rozobrané jednotlivé prednášky (akademik A. Sirácky, dr J. Pašiak, dr. M. Katriak), ktoré odzneli v rámci kurzu sociológie pod záštitou Slovenskej sociologickej spoločnosti a SV Socialistickej akadémie.

V pomerne veľkom náklade (2000) vyšiel zborník¹ Aktuálne otázky marxistickej sociológie obsahujúci i príspevky pracovníkov ústavu (V. Wagner, J. Pašiak, J. Jančovičová, O. Bakoš, R. Roško).

Ako príloha k 2. vydaniu *Szostkiewiczových Procedúr a techník sociologického výskumu*² vyšiel Slovník vybraných sociologických termínov, ktorý zostavila pracovníčka ústavu V. Horská.

Tento vstup na verejnosť možno vcelku hodnotiť ako úspešný a v histórii slovenskej sociológie za významný.

*

Vydavateľstvo politickej literatúry pohotovo vydalo materiály z celoslovenského sociologického seminára ÚV KSS, ktorý sa konal 12. a 13. marca 1965 v Bratislave. Zborník a i spomínaný seminár možno považovať za medzník vo vývoji nášho sociologického myslenia. Uzatvára obdobie,

keď sa pochybovalo o možnostiach a užitočnosti sociológie pre spoločenskú prax, keď sa v podstate zjednotili názory na predmet sociológie ako teoreticko-empirickej disciplíny, na jej vzťah k historickému materializmu ako všeobecno-sociologickej teórii, keď sa ukázalo, že kritika buržoáznej sociológie, dialóg na úrovni teórie pôjde súčasne s prácou na rozvoji špeciálnych sociológií, na konkrétnych sociologických výskumoch, keď už sociológia má svoje vedecké a výchovné inštitúcie, svoje rozpočty a čo je najdôležitejšie, dôveru a záujem širokej verejnosti.

Sborník obsahuje práce 11 autorov. Možno ich rozdeliť do troch základných skupín.

Prvú skupinu tvoria práce, ktoré sa zaoberajú problémami špeciálnych sociológií. Sú to R. Roško, *O potrebe sociológie priemyslu*; J. Jančovičová, *Sociológia rodiny*; O. Bakoš, *O problémoch sociológie masovej kultúry*; D. Sagar, *K niektorým otázkam sociológie dediny*; L. Tomášek, *Význam marxistickej sociológie pre prácu strany*. Ich spoločným a sympatickým znakom je, že

** V. I. Lenin, *Spisy* 38, Bratislava 1961, strán 236.

¹ *Aktuálne otázky marxistickej sociológie*, Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1965, strán 126, 3,50 Kčs.

² Stefan Szostkiewicz, *Sociologický výskum, Procedúry a techniky*, druhé opravené a doplnené vydanie, Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1965, strán 437, Kčs 9. V práci nedošlo k podstatným zmenám v rozsahu a obsahu, iba prekladateľ dr. J. Pašiak upresnil terminológiu. — pozn. L. M.